

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА «ТРИКУТНИКА ЗНАТЬ» З ПОГЛЯДУ ГІДНОЇ ПРАЦІ

Семів Л.К., д.е.н., професор Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ

Семів Л.К. Освітня складова «трикутника знань» з погляду гідної праці

Стаття присвячена проблемам оцінки змін у рівні задоволеності системою цінностей представників освітніх та академічних установ областей Західного регіону України з позицій гідної праці; визначенню стану здатності до працевлаштування та реального працевлаштування випускників українських вишів в контексті гідної праці; окресленню ролі освітньої міграції та академічної мобільності студентів щодо перспективного гідного працевлаштування. За результатами проведеного дослідження, обґрунтовано важливість удосконалення системи освіти в Україні, підвищення рівня якості освітніх послуг з метою створення передумов щодо подальшого гідного працевлаштування випускників вишів. Визначено необхідність координованості дій суб'єктів ринків праці та освітніх послуг, подальшого розвитку інфраструктура інноваційної економіки через поглиблення взаємодії в триаді «університет – наука – бізнес», створення на регіональному рівні спеціалізованих організацій підтримки інновацій – технопарків, бізнес-інкубаторів, технологічних фірм тощо.

Ключові слова: знання, гідна праця, інноваційна економіка, цінності, освіта, працевлаштування, освітня міграція

Семів Л.К. Образовательная составляющая «треугольника знаний» з позиції достойного труда

Стаття посвящена проблемам оценки изменений в уровне удовлетворенности системой ценностей представителей образовательных и академических учреждений областей Западного региона Украины с позиций достойного труда; определению состояния способности к трудоустройству и реального трудоустройства выпускников украинских вузов в контексте достойного труда; обоснованию роли образовательной миграции и академической мобильности студентов относительно перспективного достойного трудоустройства. По результатам проведенного исследования обоснована важность совершенствования системы образования в Украине, повышения уровня качества образовательных услуг с целью создания предпосылок для дальнейшего достойного трудоустройства выпускников вузов. Определена необходимость скоординированности действий субъектов рынков труда и образовательных услуг, дальнейшего развития инфраструктура инновационной экономики через углубление взаимодействия в триаде «университет – наука – бизнес», создание на региональном уровне специализированных организаций поддержки инноваций – технопарков, бизнес-инкубаторов, технологических фирм и т.д.

Ключевые слова: знания, достойный труд, инновационная экономика, ценности, образование, трудоустройство, образовательная миграция

Semiv L.K. The educational component of the "knowledge triangle" in decent work

The article investigates the assessment of changes in the level of satisfaction with the of representatives values system of educational institutions and academic areas of the Western region of Ukraine with the positions of decent work state definition of employability and real employment of graduates of Ukrainian universities in the context of decent work as justification educational migration and academic mobility of students with respect to prospective decent employment. According to the results of the study the importance of improving the education system in Ukraine, improving the quality of educational services in order to create conditions for further decent employment of college graduates are proved. The necessity of actions coordination of the subjects of labor and educational markets the further development of infrastructure, innovation economy through deepening cooperation in the triad "University - Science - Business", the creation of regional specialized organizations support innovation - technology parks, business incubators, technology firms etc. are proved.

Keywords: knowledge, decent work, innovative economy, values, education, employment, educational migration

Актуальність. Для вирішення стратегічних завдань соціально-економічної модернізації України, підвищення рівня наукоємності економіки (через масове запровадження інновацій та сприяння створенню нових видів бізнесу) [1] ключова роль належить структурним, технологічним, інституціональним змінам в економіці країни та регіонів [2]. Серед них - запровадження стратегії «трикутника знань», реалізація якої в перспективі має забезпечити економічне зростання як основи гідної праці зайнятого населення загалом та представників інтелектуальної праці, зокрема.

Аналіз останніх досліджень. На міжнародному рівні ідейні засади «трикутника знань» містяться у Звіті ЮНЕСКО «До суспільств знань» (2005 р.), зокрема у розділах «Майбутнє вищої освіти», «Революція в науці?», «Наука, громадськість і суспільство знань». В європейському контексті ідея „трикутника знань" означає найтісніший зв'язок вищої освіти, дослідницької діяльності та технологічних інновацій в країнах Європейського Союзу. Зазначені процеси визначають "центральну роль університетів у розвитку європейського культурного виміру", лежать в основі формування загально європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та загально європейського простору наукових досліджень (ERA). Для успішного функціонування «трикутника знань» (освіта – дослідження – інновації) увага Європейської Комісії приділяється детальному аналізу виконання програми «Освіта і підготовка 2010» (започаткована в 2002 р), особливо тієї частини, що стосується модернізації вищої школи та розвитку неперервної освіти [3].

Українські стратегічні документи (Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, Концепція розвитку національної інноваційної системи) визначають основні передумови реалізації стратегії «трикутника знань», а саме: забезпечення високої якості професійної підготовки працівників, усвідомлення професіоналізму і високої професійної культури як важливої цінності суспільства. Сформованість корпусу спеціалістів дозволить: досягти високу результативність функціонування економічних систем країни, регіонів; реалізувати стратегічні вектори національного та регіонального розвитку; подолати наслідки фінансово-економічної кризи. В цьому контексті формування висококваліфікованих працівників та їхнє ефективне використання є невіддільним від впровадження засад гідної праці [4]. Гідний заробіток, безпека на робочому місці, соціальний захист працівників та членів їхніх сімей безперечно мотивує самовдосконалення працівників та націлює на розвиток творчого потенціалу представників інтелектуальної еліти нації.

Постановка завдання – виявити зміни у рівні задоволеності системою цінностей представників освітніх та академічних установ областей Західного регіону України з позицій гідної праці; окреслити стан здатності до працевлаштування та реального працевлаштування випускників українських вишів в контексті гідної праці; з'ясувати роль освітньої міграції та академічної мобільності студентів як одного з базових принципів Болонського процесу для перспективного гідного працевлаштування.

Виклад основного матеріалу. Для України якісну модернізацію суспільства можливо здійснити через механізми поєднання політичних, гуманітарних, соціальних, психологічних, макро- і мікроекономічних чинників, інституційних та мотиваційних передумов. Саме останні є результатом сформованого рівня усвідомлення системи нових цінностей представниками різних соціальних груп населення, зокрема представників інтелектуальної праці, що відповідають вимогам інноваційної моделі розвитку. При цьому усвідомлений рівень значущості та задоволеності системою нових цінностей визначає не тільки сприйняття інтелектуальною елітою рівня важливості та задоволеності матеріальних та постматеріальних цінностей, але й дозволяє говорити про рівень впровадження базових принципів гідної праці для цієї соціальної групи [5]. Розгляд рангів задоволеності палітрою цінностей освітян та науковців за п'ять років (рис.1) в аспекті гідної праці засвідчує існування наступних тенденцій.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

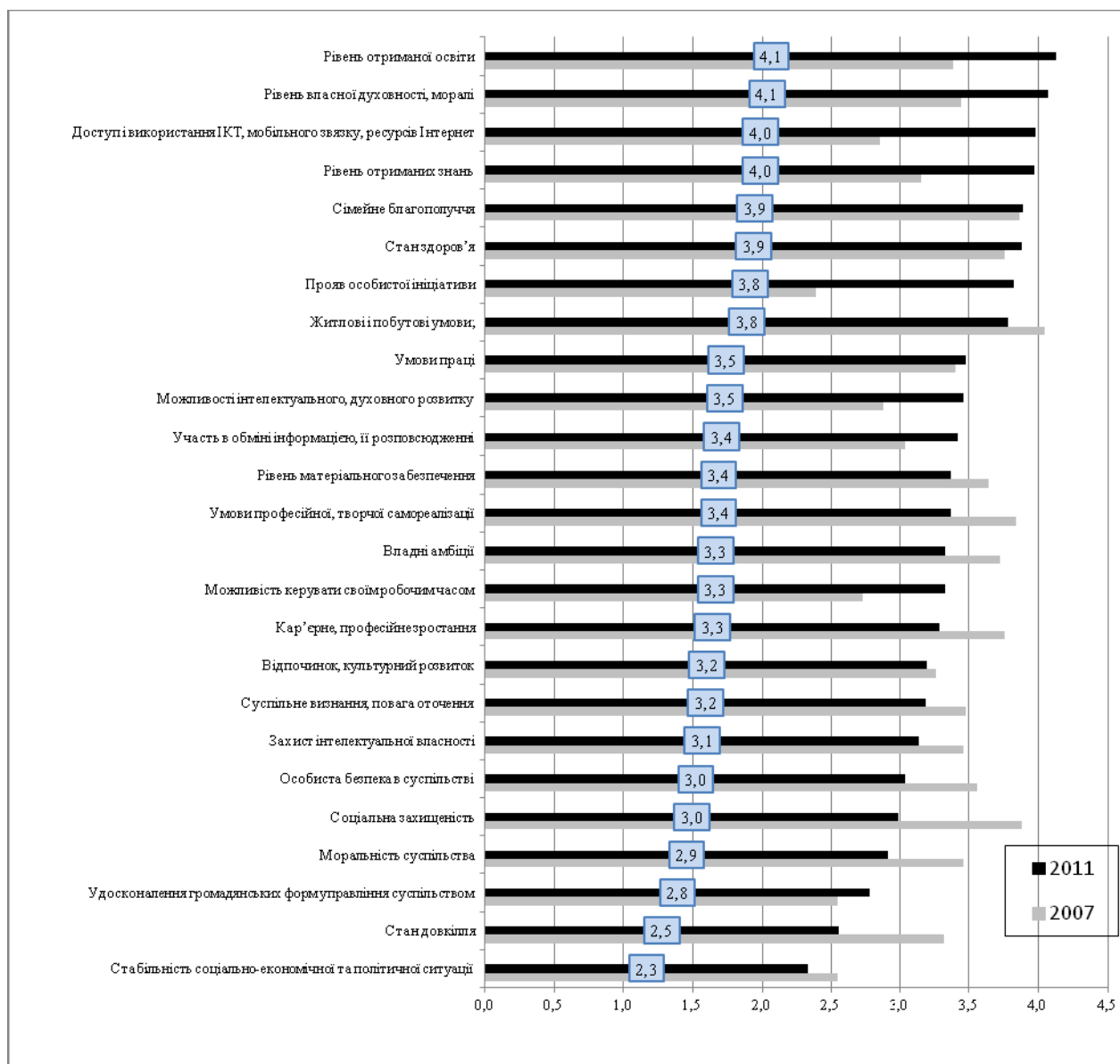

Рис.1. Порівняльна оцінка задоволеності системою цінностей представників інтелектуальної еліти, балів (підписи даних 2011 р.)

Верхню частину побудованого рейтингу займають постматеріалістичні цінності (рівень освіти, знань, духовності, доступ і використання ІКТ, мобільного зв'язку, ресурсів Інтернеті). В період між проведеними соціологічними дослідженнями рівень задоволеності ними зріс, що випливає із специфіки освітньої та наукової праці, а також те, що вони є найбільш поцінованими у сфері духовного життя українського суспільства. На цьому фоні помітним є зниження задоволеності цінностями, що формують поняття гідної праці: рівень матеріального забезпечення (з 3,6 до 3,4 балів); умови професійної, творчої самореалізації (з 3,8 до 3,4); кар'єра професійного зростання (з 3,8 до 3,3 балів); соціальна захищеність (з 3,9 до 3,0 балів). Відзначена тенденція також вказує на зростаючу диференціацію українського суспільства за критерієм доступу до знань. Про покращення базових засад гідної праці науковців та освітян засвідчує лише зростання бальної оцінки таких цінностей як можливість керувати своїм робочим часом - з 2,7 до 3,3 балів, умови праці - з 3,4 до 3,5 балів.

У складеній порівняльній оцінці цінностей звертає увагу те, що у представників інтелектуальної еліти понизився рівень задоволеності постматеріалістичними цінностями (захист інтелектуальної власності – з 3,5 до 3,1 балів, участь в обміні інформацією, її розповсюдженні – з 3,4 до 3,0 балів), які мають безпосереднє відношення до особливостей інтелектуальної праці, а отже, й до дотримання принципів гідної праці. При цьому зниження рівня задоволеності їхньою реалізацією у практичній діяльності означає обмежені можливості експертів брати участь в конференціях, семінарах, програмах, проектах, академічних обмінах, грантах тощо, а також те, що чинна система захисту інтелектуальної власності, на жаль, ще не позбавлена від невирішених проблем.

Таким чином, результати наведеного дослідження підтверджують тезу теоретиків постіндустріалізму про поступове заміщення матеріальних стимулів мотивами самореалізації особистості, про нарощення інтелектуального чинника у трудовій діяльності. Для максимального розкриття останнього послідовне впровадження принципів гідної праці означає: появу нових робочих місць, які вимагають висококваліфікованих працівників з навиками концептуального мислення та їхнє ефективне використання; формування реального механізму протидії «вимиванню», нерегульованого відтоку за кордон вчених, науковців, дослідників; припинення процесів падіння життєвого рівня інтелектуальної еліти тощо.

Сув'язь трьох складових «трикутника знань» вказує на те, що інтеграція бізнесу з освітою та наукою, орієнтує студентів та викладачів на практичні економічні проблеми та відслідковує найновіші дослідницькі новації, які народжуються в стінах науково-дослідних лабораторій університетів. У цій тріаді університети стають центрами виробництва та передавання знань (навчальна діяльність, науково-дослідна робота), розповсюдження (дослідження, академічна мобільність) та використання й виробництва нових знань (інноваційна діяльність господарюючих суб'єктів). Прогнозовані якісні зміни у системі вищої освіти щодо нової ролі університетів, інших закладів вищої освіти є життєво необхідними для стимулювання регіонального розвитку, для того, щоб потреби студентської, наукової талановитої молоді відповідали вимогам національного та регіональних ринків праці, а освітня міграція та академічна мобільність як шлях до якісної освіти та гідної праці не мали незворотного характеру та не «вимивали» (не знищували) інтелектуальні ресурси нації.

Очікувані можливості щодо зайнятості, достатні заробітки, продуктивна зайнятість та конкурентоспроможність майбутнього випускника українського вишу залежить від якісної освіти, яка забезпечує професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість молоді людини, формує здатність задовольняти духовні й матеріальні потреби особисті і суспільства. В європейському контексті набуло поширення поняття Employability (придатність до працевлаштування), яке характеризує сукупність знань, умінь, навичок, володіння підходами для вирішення виробничої ситуації, а також здатність і бажання до неперервного удосконалення та професійного розвитку. Здатність до працевлаштування підвищує ймовірність працевлаштування й успішної трудової діяльності випускника, а також є базою для подальшого розвитку людського капіталу, суспільства й економіки в цілому [6].

Попри послідовні кроки Міністерства освіти і науки України, українських ВНЗ у забезпеченні якості освіти як запоруки конкурентоспроможності випускника на ринку праці, в країні та її регіонах спостерігається: незбалансованість ринку освітніх послуг та реального ринку праці; незабезпеченість потреб національної економіки у кваліфікованих кадрах, передусім у робітничих професіях; недостатній рівень володіння молодими фахівцями практичними вміннями й навичками роботи. Цю тенденцію засвідчують статистичні дані (рис.2), які, по суті, відбивають низьку здатність випускників до працевлаштування та вказують, що отримані знання, сформований людський капітал в значній мірі втрачені як для молодих фахівців, так і для роботодавців.

У 2008/2009 нр. при середньому по Україні рівні працевлаштування (30,8%) 13 регіонів мали показники, що були вищими за середньо український рівень. Проте навіть найбільше значення одного з них (44,3%) означає, що для шести з десяти випускників ВНЗ у м. Севастополі не дотримується право на гідну працю та гідний заробіток. Ще більш критичною була ситуація з працевлаштуванням в інших регіонах України. У 2013/2014 нр. статистичні дані вказують на зниження рівня працевлаштування в Україні - 27,2%. В регіональному розрізі у 16 регіонах рівень працевлаштування був вищим за середній, а у 9 решти регіонів – показники є нижчими за аналогічні показники у 2008/2009 н.р. Отже, тенденції зниження можливостей використовувати сформований людський та інтелектуальний капітал молодого фахівця, безумовно, порушує засадничі принципи гідної праці для осіб з вищою освітою.

Попри задекларовану стратегічну ціль - розвиток інноваційної економіки, все ж основою української економіки залишається її енергетично-сировинний характер, що породжує низку невідповідностей ринку освітніх послуг та ринку праці. Як наслідок, активізується відтік молодих фахівців з України до економічно розвинутих країн. Причинами таких дій молодих фахівців є: відсутність сприятливого майбутнього для себе і родини – 72%, низька заробітна плата – 44%, відсутність перспектив професійної реалізації – 41%, можливість добре заробляти за кордоном незалежно від престижності професії – 33%, більш сприятливі умови для підприємництва за кордоном – 14% [9], що вказує на незадовільний стан впровадження концепції гідної праці.

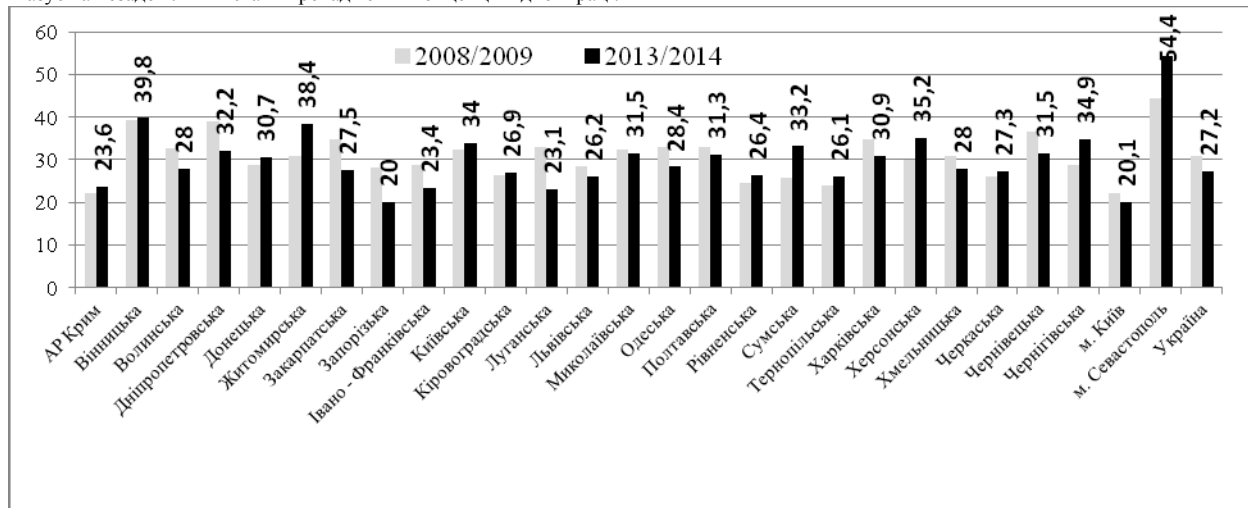

Рис. 2. Динаміка рівня працевлаштування випускників за показником осіб, які отримали скерування на роботу (у % до загальної кількості випускників) [7, с.108; 8, с.86].

Прагнення використовувати освітні стипендії на навчання у зарубіжних університетах як старт нових можливостей для перспективного гідного працевлаштування та гідної оплати праці за кордоном сьогодні яскраво проявляється у вигляді освітньої міграції та академічної мобільності студентів як одного з базових принципів Болонського процесу, до якого Україна приєдналась ще у 2005 р.

Дослідження показують [10], що для України та її регіонів властиві високі обсяги освітньої міграції, які за критерієм «вхід – вихід» освітніх потоків відповідним чином взаємодіють з ринком праці. Збалансування ринків освіти та праці у національному та регіональному зрізах забезпечується через механізми дослідництва (концепція дослідницького університету) та механізми працевлаштування через скоординовані дії суб'єктів цих ринків.

Академічна мобільність - можливість студентів навчатись протягом обмеженого періоду часу в іншому університеті, в документах Болонського процесу розглядається як: мобільність для отримання повноцінного ступеня бакалавра, магістра (довготривала мобільність - degreemobility); короткотермінова мобільність (отримання подвійного диплому - creditmobility). Євросоюз зацікавлений у тому, щоб в університетах країн ЄС навчалися талановиті молоді люди з усього світу. Проте Україна належить до країн в'їзду з найменшим відсотком іноземних студентів від загальної їхньої кількості. Студенти з України також є найменш академічно активними на європейському освітньому просторі (ЕНЕА): їхня частка від загальної кількості студентів, які почалися за кордоном, становила 0,35%, а найбільш академічно активними були в аналізованій період студенти з Австрії, Китаю, Чеської Республіки, Об'єднаного Королівства, Кіпру, Німеччини [11].

Практика підготовки поїздок на навчання українських студентів до країн ЄС вказує на: існування певних бюрократичних перепон при відкритті та продовженні студентської візи. Існують проблеми в оплаті студентами принаймні певної частини програми навчання у закордонному навчальному закладі, виникають труднощі у працевлаштуванні студентів в різних країнах, які навчаються без стипендії і вимушені працювати після занять для власного забезпечення тощо. Таким чином, при здобутті освіти за кордоном український студент в надії на перспективу гідного працевлаштування та гідного заробітку фінансує розвиток іноземної системи освіти, натомість національна система освіти позбавляється відповідних інтелектуальних ресурсів розвитку. Без сумніву, держава має бути зацікавлена, щоб українські студенти, які навчаються за кордоном, а також українські та зарубіжні студенти, які навчаються в Україні, здійснювали тут свою трудову діяльність.

Висновки. Практична реалізація завдань вдосконалення системи освіти в Україні, підвищення рівня якості освітніх послуг вимагає з'єднати в систему такі важливі елементи як: високу зацікавленість підприємців в професійних кадрах, самих працівників - в гідній роботі, освітніх установ – в бездоганній репутації та популярності серед абітурієнтів. Для усунення територіально-професійних дисбалансів ринків освіти та праці необхідними є скоординовані дії суб'єктів зазначених ринків. Зі сторони постачальників освітніх послуг (ВНЗ) необхідно активізувати діяльність щодо покращання якості освітніх послуг через: підвищення якості навчання та якісних характеристик науково-

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

педагогічних кадрів, здійснення постійного контакту ВНЗ та роботодавців. Потребує подальшого розвитку інфраструктура інноваційної економіки через поглиблення взаємодії в тріаді «університет – наука – бізнес», створення на регіональному рівні спеціалізованих організацій підтримки інновацій – технопарків, бізнес-інкубаторів, технологічних фірм тощо.

Вирішення проблеми реєміграції українських студентів та наукової молоді тісно пов'язано з реалізацією концептуальної парадигми економіки знань, за якою університет має формувати системну науково-освітню підготовку спеціаліста. Необхідно активізувати механізми вирішення цих проблем не тільки у системі освіти, але й у сфері зайнятості та ринку праці, інноваційного розвитку промисловості та бізнесу. Лише за цих умов можна забезпечити гідне працевлаштування, гідний заробіток, безпеку на робочому місці, соціальний захист працівників та членів їхніх сімей – як однієї з домінуючих умов для забезпечення розвитку творчого потенціалу представників інтелектуальної еліти нації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія модернізації України. Бачення незалежних експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/>.
2. Левковець О. М. Модернізація економіки України: зміст, умови, ризики / О.М.Левковець // Бізнесінформ. – 2011. - №10. – с.4-9.
3. Европейский Союз: факты и комментарии. Выпуск 47. Декабрь 2006 – март 2007. – М.: Ассоциация европейских исследований, 2003. - <http://www.aes.org.ru/rus/fact7.htm>.
4. Профіль гідної праці в Україні / Під ред. Іванкевича В.В. – Міжнародна організація праці, 2011. – 98 с.
5. Експертне опитування у 2007 р. проведене науковцями Інституту регіональних досліджень НАН України серед представників інтелектуальної еліти та студентської молоді (138 експертів) Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської областей. Експертне опитування у 2011 р. – серед представників інтелектуальної еліти та студентської молоді (240 експертів) Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької областей.
6. Сухарніков Ю. В. Реформа вищої освіти України: європейські пріоритети / Ю.В. Сухарніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.niss.gov.ua/book/Osvita/5.pdf.
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2008/2009 навчального року. Статистичний бюлетень. Державний комітет статистики України. Київ, 2009. – 213 с.
8. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/2014 навчального року. Статистичний бюлетень. Державний комітет статистики України. Київ, 2014. – 165 с.
9. Прядко І. Межа можливостей. В Україні наростає нова потужна міграційна хвиля / І.Прядко // Кореспондент. – 2013. – №1. - с.16 - 19.
10. Семів Л. Регіональні особливості освітньої міграції в Україні / Л.Семів // Регіональна економіка. – 2010. - №1. - с. 131-140.
11. Making learning mobility an opportunity for all. Report of High Level Expert Forum on Mobility. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/doc/2008/mobilityreport_en.pdf.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Соловйов В.С., аспірант кафедри «Міжнародна економіка», Донецький національний університет

Соловйов В.С. Економічна безпека України в контексті інтеграційної взаємодії.

У статті визначено стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки України в контексті інтеграційної взаємодії. Визначено, що основним завданням економічної безпеки в цілому та її зовнішньоекономічної складової є виявлення та випереджувальне реагування на загрози, безпосередньо спрямовані проти національних інтересів країни та суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності. В сучасних умовах зростання глобальної взаємозалежності країн, незважаючи на певну регламентацію економічних взаємовідносин, існує жорстка конкуренція не лише між окремими товаровиробниками, але й між національними економіками. Доведена необхідність державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в аспекті забезпечення економічної безпеки. Зроблено висновок, що з метою забезпечення економічної безпеки України доцільно розробляти і приймати щорічно Державну програму зовнішньоторговельної діяльності.

Ключові слова: економічна безпека держави, зовнішньоекономічна діяльність, інтеграційна взаємодія, економічна політика, зовнішньоекономічна безпека, глобальні економічні процеси.

Соловьев В.С. Экономическая безопасность Украины в контексте интеграционного взаимодействия.

В статье определены стратегические направления обеспечения экономической безопасности Украины в контексте интеграционного взаимодействия. Определено, что основной задачей экономической безопасности в целом и ее внешнеэкономической составляющей является выявление и опережающее реагирование на угрозы, непосредственно направленные против национальных интересов страны и субъектов ее внешнеэкономической деятельности. В современных условиях роста глобальной взаимозависимости стран, несмотря на определенную регламентацию экономических взаимоотношений, существует жесткая конкуренция не только между отдельными товаропроизводителями, но и между национальными экономикими. Доказана необходимость государственного регулирования внешнеэкономической деятельности в аспекте обеспечения экономической безопасности. Сделан вывод, что в целях обеспечения экономической безопасности Украины целесообразно разрабатывать и принимать ежегодно Государственную программу внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, внешнеэкономическая деятельность, интеграционное взаимодействие, экономическая политика, внешнеэкономическая безопасность, глобальные экономические процессы.

Soloviev V. The economic security of Ukraine in the context of integration and interaction.

The article defines the strategic direction to ensure the economic security of Ukraine in the context of integration and interaction. Determined that the primary goal of economic security in general and its foreign economic component is the identification and anticipatory response to threats aimed directly against the national interests of the country and its subjects of foreign economic activity. In modern conditions, growth of the global interdependence of countries, despite some regulation of economic relations, there is stiff competition not only between individual producers, but also between national economies. The necessity of state regulation of foreign economic activity in terms of economic security. Concluded that in order to ensure the economic security of Ukraine is advisable to develop and adopt an annual State program of foreign trade.

Keywords: economic security, trade, integration cooperation, economic policy, foreign security, global economic processes.

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності держави стає все більш актуальним питанням в сучасних умовах розвитку світового господарства. Виникнення цього питання зумовлено поширенням впливу глобальних економічних і політичних процесів на тенденції та напрями розвитку світогосподарських зв'язків. Особливо насущним вирішення цієї проблеми є для України, як для держави, що намагається стати рівноправним учасником міжнародних економічних зв'язків та зайняти належне їй місце на світовому ринку.

Ступінь вивченості проблеми дослідження. Суттєвий внесок у дослідження цієї проблематики зробили представники економічної наукової школи зарубіжних країн. Серед них варто відзначити праці Л.І. Абалкіна, В.В. Барабіна, Є.М. Бухвальда, С.Ю. Глазьева, В.С. Загашвілі, В.К. Сенчагова.